فردوسی چه تأثیراتی بر شهریار گذاشته است؟

حماسه در غزل

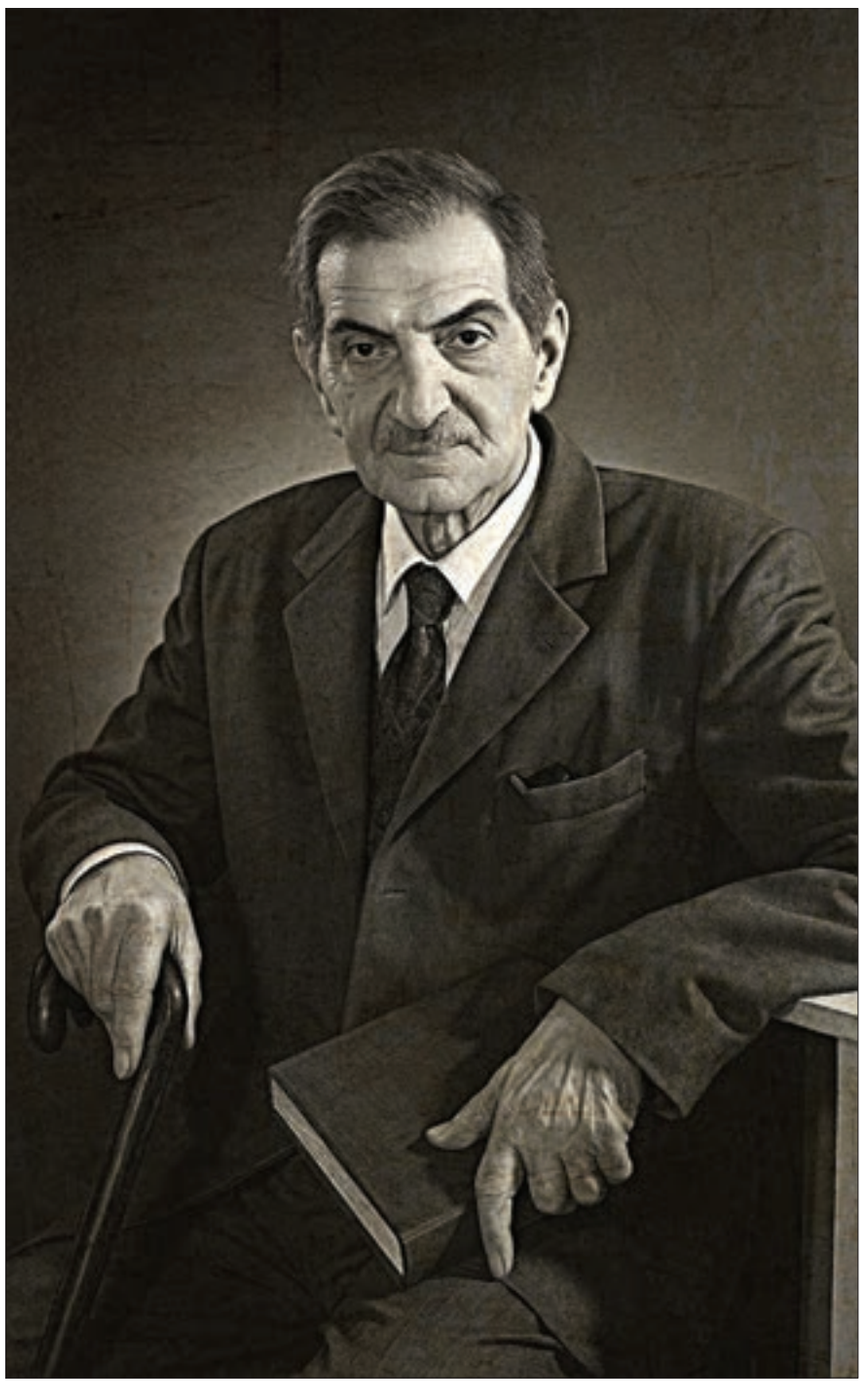
تصویر شهریار، بازسازی با هوش مصنوعی

گزارش

محبی| از میان شاعران کلاسیک، شهریار بیش از همه از حافظ تأثیر پذیرفته و ردپای این تأثر در جای جای دیوان او آشکار است. او در غزل های خود همانند حافظ به زبانی نرم و موسیقایی گرایش دارد و از واژگان و نمادهایی چون «می» و «پیر مغان» و «خرابات» و «صوفی» بهره می برد. مضامین اصلی شعر حافظ همچون عشق و عرفان و راز و نیاز با خدا و نیز انتقاد از ریاکاران و دنیاپرستان هم در اشعار شهریار به چشم می خورد. خود او بارها به این تأثر اذعان کرده و حافظ را استاد و مقتدای خویش خوانده است. بااین همه، شعر شهریار رنگ وبویی ویژه دارد: زبانی ساده تر و نزدیک تر به زبان مردم زمانه و عواطف فردی بیشتر. ازاین رو، بایست گفت که غزل های شهریار، ضمن آنکه ادامه ای است بر سنت غزل حافظ و نشان وفاداری به میراث گذشته، از فردیت و نوآوری هم خالی نیست.

اما آشکار است که شاعرانی دیگر نیز بر ذهن و زبان شهریار سایه افکنده اند؛ فردوسی ازآن جمله است. «شاهنامه» او، تنها روایتگر اسطوره ها و پهلوانی های ایرانی نیست، بلکه -فراتر از آن- پاسدار هویت و فرهنگ این سرزمین است و شهریار، با ابراز ارادت به فردوسی و ضمن یادکردن از قهرمانانی چون رستم، سهراب، سیاوش و بیژن، نشان داده است که دل و جانش با این میراث پیوند خورده است. سخن گفتن از تأثیر فردوسی بر شهریار، در حقیقت، تأکید بر گستردگی و پایداری روح شعر فارسی است، روحی که از خراسان کهن تا تبریز معاصر امتداد یافته است.

ما امروز که به عنوان روز شعر و ادب فارسی با نام شهریار شعر ایران پیوند خورده است، قصد داریم از نفوذ فردوسی و «شاهنامه» او بر شهریار و اشعارش بنویسیم. برای این کار، بیش از هرچیز، اتکا کرده ایم به مقاله سجاد آیدنلو، شاهنامه پژوه، با عنوان «شهریار و شاهنامه» که اشکال تأثیرپذیری شهریار از فردوسی و «شاهنامه» را طبقه بندی کرده است. البته وبگاه «گنجور» و دیوان شهریار نیز محل رجوع بوده اند.

اول: اشعاری ویژه در مدح فردوسی

«فردوسی و شاهنامه جاویدان اند»

تأثیر فردوسی و «شاهنامه» بر شهریار را می توان در سه ساحت بررسی کرد. نخستْ آن دسته از اشعاری است که شهریار در آن ها به طور مستقیم فردوسی و «شاهنامه» را ستایش کرده است. این ستایش ها گاه در قالب تک بیت هایی پراکنده وگاه در قالب سروده هایی کامل دیده می شوند. برای نمونه، او در قصیده «شب های شعر توس خراسان» می گوید:

مهد فردوسیِ توس و کوس ایران جاودانش

«شاهنامه» این حماسی شاهکار جاودانی

در غزل «روزگار نوین» نیز چنین می سراید:

ایران به چرخ زد عَلَم فضل جاودان

با کوس «شاهنامه» و ناقوس «مثنوی»

و در مثنوی «شعر و حکمت» می آورد:

شعرْ نظم بلند فردوسی است

راست گویی ترانه قدسی است

شهریار همچنین شعری با عنوان «فردوسی» سروده که این پاره ها از آن است:

او شاعر ایدئال ما فردوسی است

او پیکره غرور ملیت ماست

فردوسی توسی آن نبوغ قهار

طراح و مهندس بناهای قصص

نقاش قرون ماورای تاریخ

شعر با این سطرها به پایان می رسد:

دنیا همه یک دهن به پهنای فلک

بگْشوده به اعجاب و به تحسین تمام

با هرچه زبان و ترجمان دل و جان

در گوش تو با دهان پر می گویند

فردوسی و «شاهنامه» جاویدان اند

شهریار باز، در شعری با عنوان «یادگار جشن استاد فردوسی»، پس از ستایش فردوسی به عنوان شاعری بزرگ و شیرین سخن، چنین می گوید:

به «شهنامه» درون فردوسی فرزاد فرخ زاد

نه تنها در جهان داد سخن درس دلیری داد

الا فردوسیا سِحرآفرینا ای بزرگ استاد

چو تو استاد معنی آفرینی کس ندارد یاد

ندانم رستم و رویین تنی بوده ست خود یا نه

تو بودی هرچه بودی رستم و رویین تن افسانه

و در بخشی دیگر از اشعارش چنین می سراید:

جهان در حیرت از فردوسی ماست

همه جا صحبت از فردوسی ماست

بهار و هرچه در وی هست ظاهر

بوَد از روح فردوسی مظاهر

بااین همه، تأثیرپذیری شهریار از فردوسی تنها از ستایش ها و تحسین های او روشن نمی شود. او در برخی از اشعارش به اوضاع زمانه فردوسی هم پرداخته است، دورانی پرآشوب تحت سلطه زبان و فرهنگ عرب بر ایران. شهریار یادآور می شود که حضور فردوسی در عصر سامانیان توانست این فضا را تلطیف کند و جان تازه ای به زبان و فرهنگ ایرانی ببخشد.

دوم: بهره گیری از شخصیت ها و داستان های «شاهنامه»

«بیژن به چاه دیو و چشم منیژه گریان»

یکی دیگر از جلوه های تأثیر فردوسی بر شهریار را می توان در اشاره های کوتاه او به شخصیت ها و داستان ها و رویدادهای شاهنامه دید. ذکر هوشنگ و جمشید، قیام کاوه و همراهی او با فریدون برای برانداختن ضحاک، ماجرای زال و رودابه، و بسیاری دیگر از این دست، در اشعار شهریار بارها آمده است. نمونه ای روشن را می توان در غزل معروف «حالا چرا؟» یافت، آنجا که می گوید:

نوش دارویِیّ و بعد از مرگ سهراب آمدی

سنگ دل این زودتر می خواستی حالا چرا؟!

در اینجا او مستقیما از کشته شدن سهراب به دست رستم و جست وجوی بی ثمر پدر برای به دست آوردن نوش دارو یاد می کند و آن را با رنج عشق خویش پیوند می زند. در غزل «خون سیاووش» نیز می خوانیم:

خون دل ریخته تُرک نگهی کو رستم

تا ز تورانْ طلب خون سیاووش کنیم؟

که یادآور داستان مرگ سیاوش است. در «خال برنده» هم می گوید:

رویین تنان شعر شکستی تو شهریار

رستم اگر نه ای نسب از زال می بری

در غزل «نگین گمشده» می نویسد:

بیژن به چاه دیو و چشم منیژه گریان

گر غیرتم نجوشد پس تهمْتن نباشم

علاوه بر این ها، داستان خسرو و شیرین نیز در شعر شهریار بازتاب یافته است. در غزل «بهار زندگی» چنین می آورد:

زلف شیرین که کمندی است شکارافکن و شاهین

شرحش این است که خسرو به شکار آمده باشد

از این دست نمونه ها در شعر شهریار فراوان است که دل بستگی او به میراث فردوسی را نشان می دهد.

سوم: جلوه گری حماسه در غزل

«شهسوار شعرم و تیغ جهان‌گیرم قلم»

غیر از سروده هایی که شهریار به طور مستقیم در ستایش فردوسی گفته و جدا از اشعاری که در آن ها به شخصیت ها، داستان ها و مفاهیم «شاهنامه» پرداخته است، می توان ردپای لحن حماسی و آهنگ کلام فردوسی را نیز در دیوان او دید. شهریار -آگاهانه یا ناخودآگاه- تحت تأثیر روح پهلوانی منظومه فردوسی بوده و این تأثر در فضای برخی از شعرهایش آشکار است؛ حتی در غزل ها و دیگرآثاری که ذاتا حال وهوای حماسی ندارند، می توان نشانه هایی از صحنه پردازی ها، تصاویر و لحن پهلوانی را مشاهده کرد، پدیده هایی که نشان می دهد او از میراث فردوسی الهام گرفته است. نمونه ای روشن از این نفوذ را می توان در قصیده «خانه احسان» دید، آنجا که شهریار، با واژه هایی چون «شمشیر» و «میدان»، نمادین سخن می گوید:

شهسوار شعرم و تیغ جهان‌گیرم قلم

خصم اگر منکر شد این شمشیر و این میدان همی

همچنین، بهره گیری شهریار از بحر متقارب -که فردوسی در بیان اندیشه های حکیمانه و حماسی به کار از آن سود جسته است- همراه با تلاش او برای بیان مفاهیم حکیمانه پیوندی دیگر میان شاعر تبریز و سخن سرای توس را آشکار می کند. هرچند شهریار در القای شکوه و عظمت پهلوانی به فردوسی نمی رسد، با این روش توانسته قدری از هنر او را در آینه شعر خود بازتاب دهد.

استاندار خراسان رضوی:

اهالی رسانه از ارکان اصلی توسعه استان هستند

گزارش

رضا میرزاده | امسال روز خبرنگار با ایام اربعین حسینی و حضور زائران در مراسم اربعین مقارن شده بود و مجال چندانی پیدا نشد که مراسمی برای بزرگداشت خبرنگاران و تجلیل از خدمات جامعه رسانه استان برگزار شود. پس از آن هم ایام دهه آخر ماه صفر فرارسید و همه استعداد و توانایی استان در خدمت زائران دهه پایانی ماه صفر در استان خراسان رضوی و به‌خصوص شهر مشهد قرار گرفت. لذا امر بر آن قرار گرفت که بزرگداشت خبرنگاران در مجالی دیگر صورت بگیرد. تا روز گذشته که مراسمی به همین منظور در سالن شهدای سلامت دانشگاه علوم پزشکی مشهد برگزار شد. در این مراسم، جمعی از مدیران رسانه، خبرنگاران و کارکنان رسانه ها، مدیران و کارکنان روابط عمومی ها و همچنین پیشکسوتان رسانه استان در کنار مدیران دولتی گرد هم آمدند تا از خبرنگاران و مسائل آن ها بگویند و بشنوند. نمایندگان رسانه‌های استان از مسائل و مشکلات موجود در جامعه رسانه‌ای سخن گفتند. نیاز به آموزش‌های مداوم، ضرورت توجه به معیشت خبرنگاران و نیز مشکل مسکن خبرنگاران ازجمله مسائلی بود که جمعی از نمایندگان رسانه‌ها به آن اشاره کردند.

آماده همکاری با خبرنگاران هستیم

استاندار خراسان‌رضوی در این مراسم با تأکید بر اینکه خبرنگاران سرمایه‌ای عظیم برای استان و از ارکان اصلی توسعه محسوب می‌شوند، گفت: «توسعه جامعه، رفع مشکلات و به‌فعلیت رسیدن ظرفیت‌ها بدون همراهی اهالی رسانه که از ارکان اصلی توسعه هستند امکان‌پذیر نیست؛ بنابراین، مدیران باید دست یاری به‌سوی اهالی رسانه دراز کنند تا پل ارتباطی مؤثری میان مردم و مسئولان ایجاد شود.»

غلامحسین مظفری در ادامه افزود: «برخلاف این گفته که خراسانی‌ها نمی‌توانند با هم همکاری کنند، در این دوره، همه ارکان استان واقعا کنار هم قرار گرفته‌اند و مدیران استانی و بخش‌های غیردولتی و خصوصی در کنار یکدیگر فعالیت می‌کنند. باید از تمامی فرصت‌ها و ظرفیت‌های استان در مسیر توسعه بهره ببریم و برای تحقق این مهم باید در کنار هم قرار بگیریم.»

وی تأکید کرد: «استفاده از ظرفیت عظیم خبرنگاران ضروری است و باید قدم‌های بزرگی در راستای توسعه استان برداریم که این امر شدنی است. در هر موضوعی که قابلیت اجرا داشته باشد، آماده همکاری با خبرنگاران هستیم. برخی ظرفیت‌های استان نیازمند احیا هستند و رسانه‌ها باید در فرایند توسعه مطالبه‌گر باشند. ما نیز اطلاعات استان را به‌طور شفاف در اختیار رسانه‌ها قرار می‌دهیم، چراکه بدون همراهی مردم انجام بسیاری از امور ممکن نیست. استان خراسان‌رضوی توانایی الگوبرداری در بسیاری از حوزه‌ها را دارد.»

وظیفه داریم مشکلات خبرنگاران را برطرف کنیم

استاندار خراسان‌رضوی، همچنین، در حاشیه این مراسم و در جمع خبرنگاران گفت: «خبرنگاری شغلی سخت و پرچالش است و مشکلات خاص خود را دارد. همان‌طور که موضوع مسکن مردم باید در اولویت سیستم اجرایی قرار گیرد، مسکن خبرنگاران نیز باید به‌صورت ویژه مورد توجه قرار بگیرد. ما در تلاش هستیم تا با همکاریِ خودِ خبرنگاران این مسئله را حل کنیم. دامنه تأثیر خبرنگاران در استان بسیار وسیع است و آن‌ها نیازمند آرامش هستند تا بتوانند به‌خوبی فکر کنند، مسائل را تحلیل کنند و ایده‌های نوآورانه ارائه دهند.»

وی تأکید کرد: «انتظار داریم خبرنگاران با توجه به گستره اطلاعات و آگاهی‌هایی که دارند ایده‌های خود را مطرح کنند تا بتوانیم از آن‌ها در مسیر توسعه استان بهره‌مند شویم؛ بنابراین، برای اینکه آن‌ها آرامش فکری و ذهنی داشته باشند، باید نیازهای اولیه‌شان برآورده شود و ما مسئولیت داریم در این زمینه تمام تلاش خود را به کار گیریم.»

جهاد تبیین و ایجاد امید از وظایف مهم رسانه‌هاست

شهردار مشهد مقدس در این مراسم تأکید کرد: «خبرنگارانْ پیشتاز در برقراری ارتباط میان مردم و مسئولان هستند. خدمت‌رسانی در سطح شهر، استان و کشور همواره جریان دارد و این خدمات زمانی به گوش مردم می‌رسد که رسانه‌ها و خبرنگاران سریع و صحیح و به‌موقع عمل کنند. این است که نشان‌دهنده پویایی خبرنگاری است.»

محمدرضا قلندرشریف همچنین افزود: «جهاد تبیین و ایجاد امید از وظایف مهم رسانه‌ها و خبرنگاران است، موضوعی که در شرایط کنونی اهمیت ویژه‌ای دارد و باید بیش از پیش مورد توجه قرار گیرد.»

شهردار مشهد به نقش برجسته خبرنگاران در دوران جنگ تحمیلی اشاره کرد و گفت: «رسانه‌ها در آن زمان به‌خوبی عمل کردند و تأثیرشان در موفقیت‌ها و پیروزی‌ها مشهود بود. رسانه‌ها در انسجام ملی بسیار اثرگذار بودند.»

در بخش پایانی سخنان خود، شهردار مشهد به تلاش‌های شهرداری در خدمت به مردم اشاره و بیان کرد: «با وجود دشواری‌های موجود در حوزه درآمدها، حدود سی‌هزار خادم مردم در مجموعه شهرداری مشهد پای‌کار هستند و پروژه‌های شهری با هدف خدمت‌رسانی بهتر به مردم افتتاح می‌شوند.»

حمایت از جامعه رسانه جزو وظایف و تکالیف ماست

مدیرکل فرهنگ و ارشاد اسلامی خراسان‌رضوی نیز در این مراسم گفت: «رسانه‌ها پلی میان مردم و مسئولان هستند و مسئولان و مدیران نیز باید نگاه دوستانه‌تری به اهالی رسانه داشته باشند.»

حسین مسگرانی افزود: «رسانه‌ها نیز باید کنار هم باشند و وفاق و همدلی میان اهالی رسانه تقویت شود. باید صمیمانه گفت‌وگو کنند و انتقال تجربه داشته باشند، مسئولان نیز در این محافل شرکت کنند و مسائل و مشکلات اهالی رسانه را بشنوند.»

وی تأکید کرد: «به‌عنوان یک وظیفه ساختاری، حمایت از جامعه رسانه جزو وظایف و تکالیف ماست. ابزار و تشکل ما در این زمینه نیز خانه مطبوعات است.»

مشخص نیست مالیاتی که باید خرج رسانه‌ها شود، کجا هزینه می‌شود

مدیرعامل مؤسسه فرهنگی «شهرآرا» نیز ازجمله افرادی بود که برای بیان نکات و دغدغه‌های اصحاب رسانه پشت تریبون قرار گرفت.

سید میثم موسوی‌مهر، با تأکید بر اینکه مسئولان باید افتخار کنند در شهر و استانی حضور دارند که پایتخت پرمخاطب‌ترین رسانه‌های کشور است، به بیان برخی مسائل و مشکلات اهالی رسانه و جامعه خبری استان و مشهد پرداخت و گفت: «مسئولان باید به فکر ادای دین در قبال جامعه خبرنگاران باشند. با وجود آنکه در حوزه مالیاتی گزینه‌ای برای هزینه‌کرد مالیات‌های دریافتی در حوزه فرهنگ و رسانه وجود دارد، مشخص نیست که این سرفصل‌ها در کجا هزینه می‌شود که رسانه‌ها از آن نفعی نمی‌برند و ناچار برای گذران امور خود متوسل به روش‌هایی دیگر می‌شوند. ضروری است تدبیری صورت بگیرد که ضمن سامان‌دهی خرج‌کرد این سرفصل‌ها مالیات دریافتی در حوزه رسانه‌ها هزینه شود و در اختیار آن‌ها قرار بگیرد.»

وی افزود: «مهم‌ترین مشکل خبرنگاران در حوزه معیشت است. اگر به رسانه‌ها کمک کنیم روی پای خود باشند، می‌توانند راه‌هایی را پیگیری کنند که معیشت همکاران رسانه‌ای با چالش مواجه نشود. موضوع تأمین مسکن خبرنگاران باید با استفاده از ظرفیت‌های قانونی و به‌صورت جدی مورد توجه قرار بگیرد.»

موسوی‌مهر در ادامه گفت: «خبرنگاران، با وجود آنکه در خلال جنگ دوازده‌روزه تحمیلی به‌صورت شبانه‌روزی فعالیت می‌کردند، پس از آن مورد بی‌توجهی قرار گرفتند و هیچ‌کس از آن‌ها تشکر نکرد. حتی برای رسانه‌ها اینترنت هم تأمین نکردند. مسئولان بدانند ممکن است دوباره جنگی اتفاق بیفتد. شاید می‌دانند رسانه‌ها همیشه پای‌کار هستند و روی آن‌ها حساب کرده‌اند. البته که رسانه‌ها همیشه وظیفه خود را انجام داده‌اند، اما باید به مسائل و مشکلات آن‌ها هم توجه شود.»